

Tvoje tijelo - moja kuća

Javoran, Mario

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:622292>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
GRAFIČKI ODSJEK

Mario Javoran

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
GRAFIČKI ODSJEK

Mario Javoran

TVOJE TIJELO – MOJA KUĆA
DIPLOMSKI RAD

Mentor: Izv.prof.art. Josip Baće

Zagreb, 2018.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
1.1 Starački dom.....	1
2. Tvoje tijelo- moja kuća.....	2
2.2. Portreti.....	3
2.3. Utočišta sjećanja.....	3
3. O radu.....	4
4. Crteži i o crtežima.....	5
4.1. Rod puntarski resa na drači.....	5
4.2. „I ja sam dizao ljude iz mrtvih, slijepcima vraćao vid i pretvarao vodu u vino“	7
4.3. Stvaralaštvo.....	10
4.4. Miris žene.....	12
4.5. Leđa.....	14
4.6. Tvoje tijelo- moja kuća.....	16
4.7. Ljubav u doba težaka.....	18
4.8. Pod krovom od rebra.....	20
4.9. Raspelo.....	22
4.10. Adam i eva.....	24
4.11. Zagrljaj.....	26
4.12. Korijeni.....	28

4.13. Njegova majka bila je crkva kojoj se molio.....	30
4.14. Portreti.....	32
5. Zaključak.....	46
6. Popis literature.....	47

1. Uvod

U diplomskom radu naziva „Tvoje tijelo- moja kuća“ bavim se dvjema temama: očuvanje sjećanja i ljudska utočišta. Kroz dvije serije radova, od kojih svaka broji po trinaest crteža, pokušao sam dati glas onima koji to sami ne mogu. Trinaest portreta ljudi iz staračkog doma za duševno oboljele sukobljavam s istim brojem crteža ljubavne tematike. Na taj način pokušao sam ovjekovječiti te ljude sa pričama koje govore o njihovim „kućama“, o njihovim utočištima. Termin ljubavna tematika ne odnosi se isključivo na odnos dviju osoba, ljubav se odnosi i na običaje, stvaralaštvo, vjeru... na sve ono što je obilježilo živote tih ljudi.

1.1 Starački dom

Začetak mog diplomskog rada, ili možda bolje rečeno osnovna iskra koja se kasnije pretvorila u rad koji je pred vama, dogodila se 2013. godine prilikom mog prvog odlaska u starački dom Sv. Frane u Zadru. Ono što je isprva bila moja misija – savladavanje crtanja u živo i priprema za prijemni ispit na Akademiji likovnih umjetnosti – već se nakon prvog posjeta pretvorilo u nešto mnogo značajnije.

Sv. Frane je još od svog osnutka bio utočište za stare, bolesne i socijalno ugrožene osobe. Danas su stanovnici tog doma pretežito duševno oboljele osobe. Kao nadobudni srednjoškolac nisam razmišljao što će me ondje dočekati. Prizor koji sam zatekao već pri samom ulasku u njihov dvor izgledao je kao kadar iz filmova Federica Fellinija; u samom središtu tog starog talijanskog zdanja prošaranog vinovom lozom, maslinama, agavama i ostalim mediteranskim biljem sjedio je maleni čovjek tupog pogleda i gustog sjedog brka ispod kojeg se spuštao dugački trak sline koji se lagano njihao između njegovih koljena. Dvojica staraca za stolom do njega motirali su rukama kao da su usred neke važne partije karata. Pored njih sjedila je i jedna baka u „fuštanu“, sa cigaretom u jednoj i sa, piramidom ispunjenom, pepeljarom u drugoj ruci. Zvuk otvaranja masivnih metalnih vrata dvora poslužio je kao okidač za jednog „žicara“ koji mi je odmah potrčao u susret tražeći koji dinar i jedne bake koja je, kao da se već odavno znamo, počela, ili možda bolje rečeno nastavila priču o svom rodnom kraju i sinovima u Americi. Nenaviknut na tamošnji folklor brže bolje sam udjelio „žicaru“ nekoliko kuna što je potaknulo još znatizeljnika koji su mu se priključili. Jedni su tražili sitniš, drugi cigarete. Dolaskom medicinske sestre, „žicari“ su, već naučeni, kao u nekakvoj uvježbanoj koreografiji iznenada poskočili i naizgled potpuno nezainteresirano krenuli svaki u svom smjeru. To je izazvalo salve smjeha i pljesak bakica posjedanih na obližnjem zidiću. Sestra me provela po dvoru, hodnicima i sobama upoznavajući me pritom sa nekim „legendarnim“ stanarima: poznatim gradskim sviračem, bivšim košarkašem, recitatorom i jednom pjesnikinjom.

Ustanova je podijeljena na dva djela, prvi u kojem su boravili oni koji su imali pravo izlaska i koji su se, koliko toliko, mogli brinuti o sebi, i drugi u kojem su boravili nepokretni i/ili potpuno odsutni. Prvotni šok uspio sam zamjeniti smješkom i kojom lijepom riječi za svakog zainteresiranog starčića i staricu u prolazu. Nakon razgovora s direktoricom i uvjeta pod

kojima smijem crtati i fotografirati krenuo sam sa radom koji je, pod velikim dojmom, završio već nakon nekoliko ispucanih fotografija. Idućih nekoliko tjedana proveo sam u njihovim prostorijama s punim džepovima cigareta i lipa koje sam koristio za potkupljivanje mojih novih modela. Nelagoda i strah koje sam osijećao pri svakom novom odlasku neprastano su se miješali sa suosjećanjem i srećom koju su u meni izazivali starčići svojom neizrecivom toplinom i nježnošću. Ima istine u onome što kažu da čovjek, kako ide ka svom kraju, um ide ka početku. Zatvorenih očiju, netko bi vrlo lako zamjenio ovaj dom za neki vrtić odvojen na predškolce i jaslice. Znali su se okupljati oko mojih crteža postavljajući pritom bezbroj prethodno dobro promišljenih pitanja. Natjecali su se u tome tko će pridobiti moju pažnju i zadiviti me nekom informacijom. Teško je prepričati sve dogodovštine i bogatstvo koje sam dobio od tih ljudi i tog iskustva a da pritom ne odem u krajnju patetiku, pa ću se ovdje i zaustaviti.

Nakon odlaska u Zagreb moji su se posjeti domu prorijedili ali želja da im se na neki način odužim nije jenjavala. Pokušavao sam ih, bezuspješno, uklopiti u neke rane pokušaje koncepata i ideja za crteže i grafike. To je trajalo sve do ljeta 2017. kada me put još jednom odveo u njihovom smjeru, ne u potrazi za modelima već u potrazi za jednim dalekim rođakom, koji je, van mog saznanja, ondje bio smješten. Dok sam tražio njegovu sobu došao sam do jedne starice, koja je ležala u djelu za nepokretne. Pažnju su mi privukle patnja na njenom licu i izdeformirane ruke koje su završavale prstima poput onih dugih, košćatih grančica Grunewaldovog Krista. Promatrao sam je neko vrijeme kada je ušla medicinska sestra i već uvježbanom radnjom počela presvlačiti staru nesretnicu. Prije no što me zamolila da izađem rekla mi je kako je starica koju sam promatrao nekada bila i sama njegovateljica u domu. Kroz tanku liniju odškrinutih vrata gledao sam kako je sestra pere i presvlači. Uslijed tog groznog ali istočasno dirljivog prizora razmišljao sam o tim istim rukama kako su nekada njegovale i pomagale. Tada mi je sinulo kako su to mogle biti iste one ruke sa mog crteža „Ljubav u doba težaka“. Nisu li i njene ruke jednom bile nježne? Nisu li i one tražile nježnost. Okrenuo sam se i krenuo ka izlazu kada sam ugledao jednog pogrbljenog starca nalakćenog na stol. Njegova suha ispucana koža na kojoj se razlijevala mala izbljeđena tetovaža sidra odavala je da je nekada bio pomorac. Odjednom, pronašao sam lice iza leđa, crteža koji sam upravo dovršavao („Rod puntarski resa na drači“). Tada sam shvatio što mi je činiti: ja mogu biti glas iza njihovih nijemih lica.

2. Tvoje tijelo moja kuća

Neke ideje su rezultat dugotrajnog istraživanja i proučavanja, druge su pak plod jednog bljeska, onog što umjetnici vole nazivati inspiracijom. Začetak ideje mog diplomskog rada bio je takav. Dobio sam kostur u koji je trebalo samo pažljivo posložiti sve kockice.

Projekt na kojem sam radio nekoliko godina prije početka izrade diplomskog rada doveo me do nekih mojih heroja stvaralaštva, jedan od kojih je bio i Arsen Dedić, čovjek koji je dodirivao gotovo sve teme koje su mi i samom bliske. Njegov pogled na velike teme poput

Žena, ljubavi i Mediterana i danas me vode i ispravljaju u mojim pokušajima stvaranja. Slučaj je htio da ga upoznam samo nekoliko tjedana prije njegove smrti pa sam odlučio posvetiti mu ovu seriju radova, čiji sam naziv pronašao u naslovu njegove pjesme: „Tvoje tijelo moja kuća.

2.2. Portreti

Jedno lice – jedna priča, odlučio sam dakle portretirati desetak osoba iz staračkog doma kojima bi potom dodijelio po jednu priču, crtež. Njihova je realnost, nažalost, vrlo surova; mnoštvo zaboravljenih pokreta, priča i ljubavi skrivenih iza tupih pogleda i naborane kože; sukladno tome, kod izrade portreta sam se vodio samo jednim načelom - nježnošću. Bjelinu njihove postelje i odjeće pokušao sam, linijski, prikazati kao pukotinu u kamenu iz koje izranjaju njihove glave. Bijeli, napuknuti postament njihovih života.

Imajući na umu ovih nekoliko posljednjih rečenica, moramo se sjetiti da su i ti ljudi živjeli, voljeli i mrzili, da su njihove ruke grlile ali i tukle. Njihova čitavost nije satkana od ovih posljednjih otkućaja srca koje u nama mogu proizvesti samo suosjećanje.

Dio crteža radio sam u živo, na taj način pokušavao sam doznati što sam više mogao o njihovim životima. Kako je većina portretiranih ljudi potpuno odsutna duhom, njihove priče tražio sam u sitnim pokretima lica i tijela ili u ponekom predmetu koji bi se našao na njihovim noćnim stolićima.

Od početka sam znao kako njihove priče nije moguće ispričati samo portretima. Psihološki portreti, ako tako nešto uopće i postoji, po mom sudu ne mogu prenijeti nešto što se gradilo desetljećima življenja, voljenja, ljubljenja, hodanja, disanja, dizanja i padanja.

2.3. Utočište sjećanja

U drugoj seriji crteža, pričama tih ljudi, pokušavao sam izbjeći prikazivanje lica, koje bi, neminovno, vezale tu priču uz prikazane fizionomije; u rijetkim crtežima gdje se i pojavljuju, pokušao sam ih minorizirati. Također, time sam dodatno odvojio dvije serije crteža, „glave i tijela“.

Naslov „Tvoje tijelo moja kuća“ ne odnosi se isključivo na impliciranu ženu/muškarca koji svom suputniku pružaju utočište. Kroz trinaest crteža pokušao sam tematizirati Dom ljudi. U nekim crtežima to zbilja jesu tijela žena i muževa, ljubavnika i ljubavnica, obitelji i djece, ali su to istočasno i rad, stvaralaštvo, običaji, zemlja i vjera. Neke ideje proizišle su iz razgovora sa ljudima u domu, druge iz mojih promišljanja o tim temama. Dobar dio radova utemeljen je i u književnosti, pa se tako u nekim crtežim mogu pronaći odjeci Andre Gidea, Rilkea, Novalisa i brojnih drugih. U crtežu „I ja sam dizao ljude iz mrtvih, slijepcima vraćao vid i pretvarao vodu u vino“ pozivam se na priču Oscar Wildea, dok je crtež „Rod puntarski resa na drači“ rezultat proučavanja dalmatinske povijesti kroz Matvejevićev Mediteranski brežijar

i poeziju spomenutog Arsena te Ljube Stipišića. O svemu tome detaljnije ću pisati u opisu pojedinih radova.

3. O radu

U svom radu, koji je po duhu i temama uvijek bio priklonjeniji filmu i književnosti negoli likovnoj umjetnosti, temelj sam pronašao u klasičnom crtežu. Smatram kako mi on pruža bazu kroz koju mogu progovarati o temama koje smatram važnim. U svom stvaralaštvu pokušavam koračati tako da jednom nogom gazim poznatim a drugom nepoznatim tлом stvaralaštva, na mostu koji spaja konceptualnu umjetnost i klasični, „realističan“ crtež. Pokušavam tematizirati neke uvriježene simbole i promatrati ih iz drugačijih kutova ali i praviti nove. Simbol kao element u prenošenju priča. Također, klonim se tradicije prikazivanja cijelih figura i prizora ako priča to ne zahtjeva, i fokusiram se samo na „bitno“. Ukratko, u mom radu crtež je u službi ideje, rijetko ili nikako će estetika imati prvenstvo nad idejom.

U samom crtežu odnosno tehnici pokušavam kombinirati i inkorporirati neke elemente slikarstva i grafike. Sve svoje radove radio sam ugljenom u olovci, koji mi pruža velik raspon svjetla i tame kao i kombinaciju iznimno oštih i mekih linija. Uz liniju i sjenčanje pokušavam se igrati najrazličitijim rasterima kojima odvajam različite površine predmeta i tijela. Postepeno sam počeo uvoditi i ugljen u prahu kojim, različitim procesima nanošenja, dobijam još jednu dimenziju planova, površina i tekstura. Nadalje, kada ga koristim u kombinaciji s matricama, dobiveni rezultat je sličan onom akvatinte u grafici. Promatrajući procese slikara uveo sam i brusni papir, koji mi je otvorio novi pogled na dovršenost/nedovršenost rada i proces dodatnog građenja, crtež na crtež, kao i dodatno širenje već spomenutih tekstura. Dubljenjem i urezivanjem papira dobijam efekte slične onima u drvorezu ili litografiji (grebanje). Zadnje što sam uveo je akril, koji koristim, najčešće u boji papira, kao teksturu.

Smatram kako je važno naglasiti i to da nikada ne tretiram crteže na isti način: ako je priča nježna, crtež će biti sukladno tome nježan, ako je tema surova, teška, takav će biti i crtež. Tako se i u ovoj seriji radova crteži razlikuju u pristupu i izvedbi. Ista stvar je i s formatima. Smatram kako se crtež nikada ne bi smio podrediti formatu, pa su zato u seriji „priča“ gotovo svi radovi različitih dimenzija.

4. Crteži i o crtežima

4.1. „Rod puntarski resa na drači“ (Rod pobunjenički rasao na trnju) (93 x 50 cm)

Ožiljci izbičevanih leđa mornara, to je povijest mog kraja i mojih predaka, to je povijest Dalmacije, i ne samo Dalmacije. Iz ožiljaka izvire tlocrt otoka i obale.

Moderna povijest ovih krajeva brzo i lako zaboravlja ono što joj je prethodilo. Prikazivanje Dalmacije ali i kompletnog Mediterana često se zadržava na „maslini, stini, galebu i kaiću“ ali to je samo mali, romansirani dio priče. Glad, teški rad i ponos priča je ovih krajeva.

Do ove ideje došao sam i čitanjem Lautreamona (Maldororovih pjevanja), dijela knjige u kojem odaje počast oceanu koji ću sada u cjelosti i prenijeti:

„Stari okeane kristalnih talasa, ti podsećaš, u srazmeri na one modre pečate koji se vide na izudaranim leđima mornara; ti si ogromna modrica utisnuta u telo zemlje; volim to poređenje“ (Lotreamon, Sabrana dela, str. 44)

Predrag Matvejević se u svom Mediteranskom brevijaru također dotiče ove teme:

„Ribare se obično prikazuje (ne samo na provincijskim slikama) s licem i čelom izbrazdanim od sunca i vjetra. Ne vidi se pritom da su im ruke nažuljane, dlanovi otvrdnuli od soli i mreža, leđa iskrivljena od vesala i konopa.“

(Mediteranski brevijar, str. 46)

Naslov crteža dio je pjesme Ljube Stipišića Delmate: „Dalmatino povišću pritrujena“, koja možda najbolje govori o životu ljudi na ovim prostorima.

Crtež sam kadrirao tako da fokus bude isključivo na ožiljcima, koje sam pokušao dodatno naglasiti akrilom koji tvori reljef na papiru. Grubim rasterima sam pokušao dočarati kožu izbrazdanu od sunca i vjetra, otvrdnulu od soli, kako to Matvejević lijepo opisuje.

4.2. „I ja sam dizao ljude iz mrtvih, slijepcima vraćao vid i pretvarao vodu u vino“ (24 x 140 cm)

Temeljnu ideju za ovaj rad pronašao sam u kratkoj priči Oscara Wildea koju sada prenosim u cijelosti.

„Kada Josif Alimatejac uveče siđe sa Golgote, na kojoj tek što je umro Isus, on ugleda jednog mladog čoveka koji je sedeo na belom kamenu i plakao. I Josif mu priđe i reče mu: - Ja shvatam da je tvoj bol velik, jer je sigurno taj čovek tu bio pravednik. – Ali mladić mu odgovori: - Ah! Pa ne plačem ja zbog toga! Plačem zato što sam i ja sam stvarao čuda! I ja sam vratio vid slepima, izlečio paralizovane i vaskrsao mrtve. I ja sam osušio jalovu smokvu i pretvorio vodu u vino... A ljudi me nisu razapeli.“

(Granice umetnosti, str 126, 127.)

Andre Gide primjećuje kako je Wildeova najmudrija, uznemirujuća ironija bila da suočava dva morala: „poganski naturalizam i kršćanski idealizam“; nešto čemu sam i sam stremio u izradi ovog rada.

Analiziranjem ove kratke priče uočiti ćemo još jednu temu koja se provlači kroz gotovo čitavu povijest umjetnosti: temu dvojnika. Na pamet mi odmah pada konceptualni rad Brace Dimitrijevića: Louvre („Leonardo da Vinci“ „Albert Evans“). Ovaj posljednji bio mi je i svojevrsna potvrda da sam na pravom putu. U tom radu Dimitrijević izlaže dvije brončane biste, jednu pored druge, i uparuje jednog velikog umjetnika i jednog anonimca. Anonimce odabire po istom principu kao i u svom prethodnom radu „Slučajni prolaznici“. Na retrospektivi Brace Dimitrijevića u Zagrebačkom Muzeju suvremenih umjetnosti uz izložene biste nalazio se i kratki tekst (priča). Upravo ta izmišljena priča o dva prijatelja i njihovim sudbinama nastavlja se gotovo savršeno na priču Oscara Wildea. U priči, jedan od njih, igrom slučaja, postaje dvorski slikar i ostaje zapamćen u povijesti kao Leonardo da Vinci dok drugi pada u zaborav iako je do tada u svemu bio ravan, ako ne i bolji od svog druga.

Sve ovo podsjetilo me na jednu priču Alberta Moravie u kojoj, između ostalog, govori i o jednoj rijetkoj vrsti kukaca koji žive u pijesku Sahare, afričke pustinje. Toliko ih je malo – kaže priča – da kada se počele razmnožavati, pronađu najbliži kamenčić i počnu udarati zadkom u njega. Njemu najbliži kukac, ma koliko stotina kilometara bio udaljen, čuje te udarce.

Ako bi ovu priču pokušali prenijeti u stvaralaštvo, usporedio bih to udaranje o kamen sa „udarcima“ pisaće mašine, olovke, kista, gitare, bubnja... sa „udarcima umjetničkih djela“ koji na taj način pronalaze i povezuju duhovnu braću i sestre diljem povijesti. Ono što se u svijetu tih čudesnih kukaca mjeri kilometrima ovdje se mjeri godinama.

No, što ako se ta duhovna braća pronađu u istom vremenu, na istom mjestu? Hoće li ishod tog susreta biti kao oni opisani u pričama Oscar Wildea i Brace Dimitrijevića. Da li je snaga tog susreta tolika da se jedan, htijući ili ne, mora povući kako bi drugi mogao sjati u punom sjaju?

Kada sam se uvjerio u „važnost“ i ljepotu ove ideje krenuo sam u potragu za estetskim, vizualnim rješenjem. Odlučio sam kako ću i sam uzeti lik Isusa Krista. Poticaj za to sam pronašao u riječima pjesnika, čijeg se imena, uz najveće napore, ne mogu sjetiti, a koji kaže: „Isus je bio najveći pjesnik“. Pored toga, njegov lik se pokazao kao zahvalna podloga za obradu nekoliko tema koje sam naveo u uvodu, a što me dovelo do novog problema; kako prikazati Isusa? Treba li reinterpretirati neku od slavniha slika iz povijesti, i ako da- koju? Ili pak treba napraviti potpuno novi prizor? Tim pitanjima bavio sam se u vrijeme dok sam čitao roman Dostojevskog: „Idiot“. Tada, kao božji znak, došao sam do dijela knjige u kojem jedan od likova daje čudesan opis svog doživljaja slike Hansa Holbeina „Tijelo mrtvog Krista u grobnici“.

Slika koja me oduvijek intrigirala svojom magičnom privlačnošću pokazala se upravo kao rješenje mojih problema. Kada tome pridodamo i zapise Dostojevskog o njegovom vlastitom susretu sa slikom, koji završava epileptičkim napadom, a na umu imamo njegovo tumačenje istih, slika dobiva još jednu, duhovnu dimenziju.

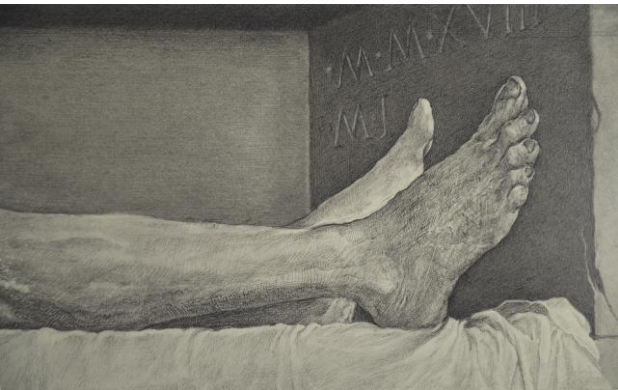
„Stanje radosti o kome vam govori Krist jest stanje, nikako buduće, već neposredno, sadašnje. – Vi vjerujete u vječni život na drugom svijetu? – Ne, već u vječni život na ovom svijetu. Ima trenutaka u kojima se vrijeme zaustavi odjednom, da bi ustupilo mjesto vječnosti.“

„Jedan epileptik opširno mi je opisao to nagovještajno stanje i osjećanje pred pojavom padavice, točno kao vi; i, slušajući vas, mislio sam: slušam njega. I on određuje pet sekundi i on kaže da se više ne može izdržati. Sjetite se Muhamedovog vrča – još se sud nije presuo, a on je na konju oblijetao raj. Vrč – to su tih vaših pet sekundi; raj – to je vaša harmonija, i Muhamed je bio epileptik. Čuvajte se, Kirilove, - padavice!“

(Zli dusi, II, str. 743, 744.)

Hans Holbein svodi Isusa samo na tjelesno. On prikazuje smrt. U njegovom prikazu nema glorifikacije – smrt smrću ostaje. Do te mjere da gotovo dovodi raj i život nakon života u pitanje. Za nas, koji možemo svjedočiti samo onome što vidimo, ne ostavlja preveliku nadu. U prije spomenutom romanu Dostojevskog „Idiot“ jedan od likova ide toliko daleko u opisu slike, da tvrdi kako ona ima moć da odvrati čovjeka od vjere.

Smatram kako je upravo u tome snaga ovog prikaza. Ako tome dodamo i Wildeovu priču, možemo doći do zaključka kako, kroz vjersku vizuru, ta jadna kreatura zbilja ne može biti Krist. Izraz lica odaje strah i gotovo zatečenost smrću. Zar je to lice Sina koji umire za sve nas? Koji zna da to nije kraj. Koji, unatoč stravičnoj patnji, umire mirne duše. Lice „njegovog“ Krista zbilja više podsjeća na onog jadnika iz Wildeove priče koji, usudio sam se dodati, pada i umire kao jedan od nas, kolebljivih i griješnih ljudi; nesiguran, ustrašen i prije svega razočaran. A možda je, naposljetku, i Holbein poznao takvog čovjeka i jedini način da mu oda počast je bio taj da njegovo lice zapiše u tijelu Isusa Krista.

4.3. „Stvaralaštvo“ (145 x 43 cm)

U povijesti je zapisan jedan mit o smrti Percy Bysshe Shellya koji je, naposljetku možda i istinit, a ide otprilike ovako: kada je Shelly na putu za Rim, ploveći Jadranskim morem doživio brodolom, odbio je uhvatiti se za plutajući komad drveta, splav, jer bi tada morao ispustiti knjige koje je čvrsto zagrlio. Shelly umire grleći svoje najdraže knjige. Ima li ljepšeg omaža stvaralaštvu?

Ja sam prikazao trenutak nakon što je stvaraoc, ne nužno Shelly, ispustio zadnji dah i kada su knjige počele plutati morem. Na korice istih utisnuo sam imena nekih mojih najdražih autora, učitelja i vodiča.

Mrtvo tijelo pozicionirao sam u samo dno papira kako bih fokus stavio na plutajuće knjige. Ono što sam prije pisao o tehnikama koje sam počeo uvoditi u crteže, ovdje je dobro vidljivo. Tijelo je izvedeno rasterima kako bi se odvojilo od mora, napravljenog ugljenom u prahu, i knjiga, crtežom na akrilu.

4.4. „Miris žene“ (96 x 42 cm)

Već sam naveo kako je važno gledati ove starce kao ljude koji su živjeli, sa svim što život nosi. U ovom crtežu tematiziram privlačnost mladosti. Sukobljavam stare muške ruke i mlado žensko tijelo. Još od pamtivjeka muškarce, bez obzira na dob, privlačila je djevojačka ljepota. Moral i etika mjenjali su se kako su se mjenjala i vremena, pa se tako od stare Grčke u kojoj je bilo normalno vidjeti odraslog muškarca i maloljetnicu, da ne kažem maloljetnika, došlo do sadašnjosti u kojoj je i sam razgovor o ovim temama ravan psovki, a svi sudionici razgovora etiketirani kao pedofili. Ovaj crtež se ne bi smio, ili se bar nadam kako neće, biti shvaćen kao slavljenje pedofilije, on je slavljenje Ljepote. Taj mračni predmet želje, kako ga je Luis Bunuel lijepo nazvao, pokretao je muškarce u stvaralaštvu, u radu, življenju; one su bile razlog ratovanja i pomirbi.

Naslov crteža referenca je na istoimeni film Martin Bresta iz 1992. sa Al Pacinom u naslovnoj ulozi.

4.5. „Leda“ (101 x 51 cm)

Do ove ideje sam došao promatranjem ljudske kraljeznice. Kada bi postavili dvije kraljeznice tako da kralješci jedne upadaju između kralježaka druge dobili bi nešto nalik mehanizmu, lancu nekog stroja. Kada sam isto to pokušao poetizirati došao sam do zaključka kako dvije osobe zbilja i jesu stroj koji, tek kada je spojen, pokreće naše živote. Jesu li to kraljeznice muškarca i žene kao što je prikazano ili kraljeznice dviju žena ili dva muškarca, učitelja i učenika potpuno je nevažno, princip je za sve jednak. Ovu priču pokušao sam prenijeti prikazivanjem dvaju tijela oslonjenih jedno na drugo, što nosi dodatnu poetiku u samoj priči, tako da im se kraljeznice spajaju na prije objašnjeni način.

4.6., „Tvoje tijelo moja kuća“ (97 x 44 cm)

Žene, bile one majke, ljubavnice ili supruge, kuća su ispred koje je svaki muškarac malen. Priču sam pokušao naglasiti stavljanjem odraslog muškarca u pozu fetusa.

4.7. „Ljubav u doba težaka“ (101 x 51 cm)

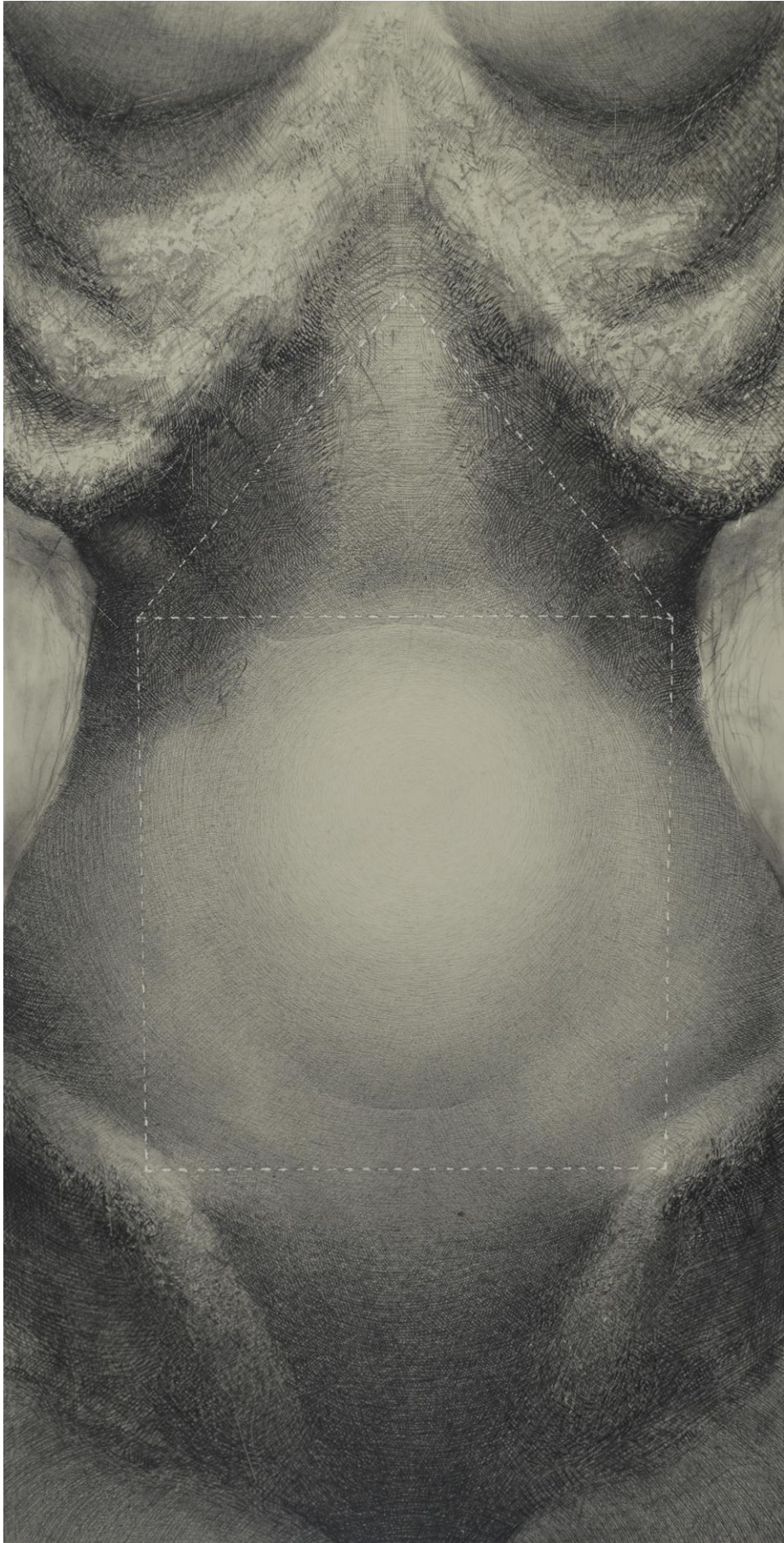
Ne tako davno, izrazi nježnosti i romantika bili su plod pjesničke mašte i privilegija rijetkih. Na crtežu, nježne ruke žene iskorištavaju trenutak nepažnje usred teškog rada kako bi dodirnule ruke svog muža. Zamršena mreža koju povlače može biti i metafora za brak- veliki napor sa ponekom ribicom.

Naslovom se referiram na G. G. Marquezov roman „Ljubav u doba kolere.“

4.8. „Pod krovom od rebra“ (95 x 48 cm)

Ako bi na ljudskom tijelu povukli zamišljenu liniju od lijevog boka do rebra, spojili je s dnom prsne kosti nastavili do desnog kraja rebara, desnog boka i preko zdjelice ju spojili sa polazišnom točkom dobili bi pojednostavljeni oblik kuće. Ako je to tijelo žene, kao na crtežu, tada rebra i prsna kost tvore krov, bokovi zidove a zdjelica temelje te „kuće čovječanstva“.

4.9. „Raspelo“ (97 x 43 cm)

Žrtva koju su majke spremne napraviti za svoju djecu nemjerljiva je. Ovo je omaž svim majkama.

Crtežom se referiram i na raspelo Egon Schielea, također naslikano u profilu, u kojem prikazuje „dva sunca“, dva izvora svjetlosti (sunce i Isusova aureola) od kojih će se jedno ubrzo ugasiti.

4.10. „Adam i Eva“ (100 x 47 cm)

Od njihove priče ostala su samo dva osušena lista, gnjila jabuka, zmijina koža i dva starčića koji se, unatoč svemu, i dalje drže za ruke. Ovaj crtež omaž je svim ljudima koji su, usprkos svim životnim nedaćama, ostali zajedno.

4.11. „Zagrljaj“ (95 x 43 cm)

Ovaj crtež nastao je kao reakcija na film Ken Russella „Zaljubljene žene“. U jednoj od scena najmlađi par u filmu, koji predstavlja neiskvarenu ljubav mladosti, utapa se u jezeru. Nakon što njihova obitelj osuši umjetno jezero, pronalaze njihova tijela zgrčena u zagrljaju. U filmu taj zagrljaj nije prikazan ovako romantično/patetičan kao u mom crtežu, naime „njegov“ zagrljaj prikazuje djevojku koja svog odabranika povlači u smrt, čime Russell ubija svaku nadu „čiste“ neiskvarene ljubavi. Ja ipak smatram kako u svijetu u kojem živimo fali Novalisa, Gibrana, Keatsa, Shellya... pa ovim crtežom dajem nadu čistoj, neiskvarenoj ljubavi. Ako u realnosti ona zbilja ne postoji, onda svoje mjesto ne smije izgubiti u umjetnosti.

4.12. „Korijeni“ (100 x 50 cm)

I tijelo zemlje po kojoj hodam, moja je kuća.

Ova priča inspirirana je razgovorom s jednim od staraca iz doma, koji je cijeli život obrađivao zemlju. Za razliku od ostalih, nikada nije pričao o svojoj obitelji, o svom selu/gradu, pričao je samo o zemlji. Kakva je za dugih suša, kakva za velikih kiša, kakvog je mirisa, koje je boje koje sve priče čuva u svojoj utrobi.

4.13. „Njegova majka bila je crkva kojoj se molio...“ (145 x 43 cm)

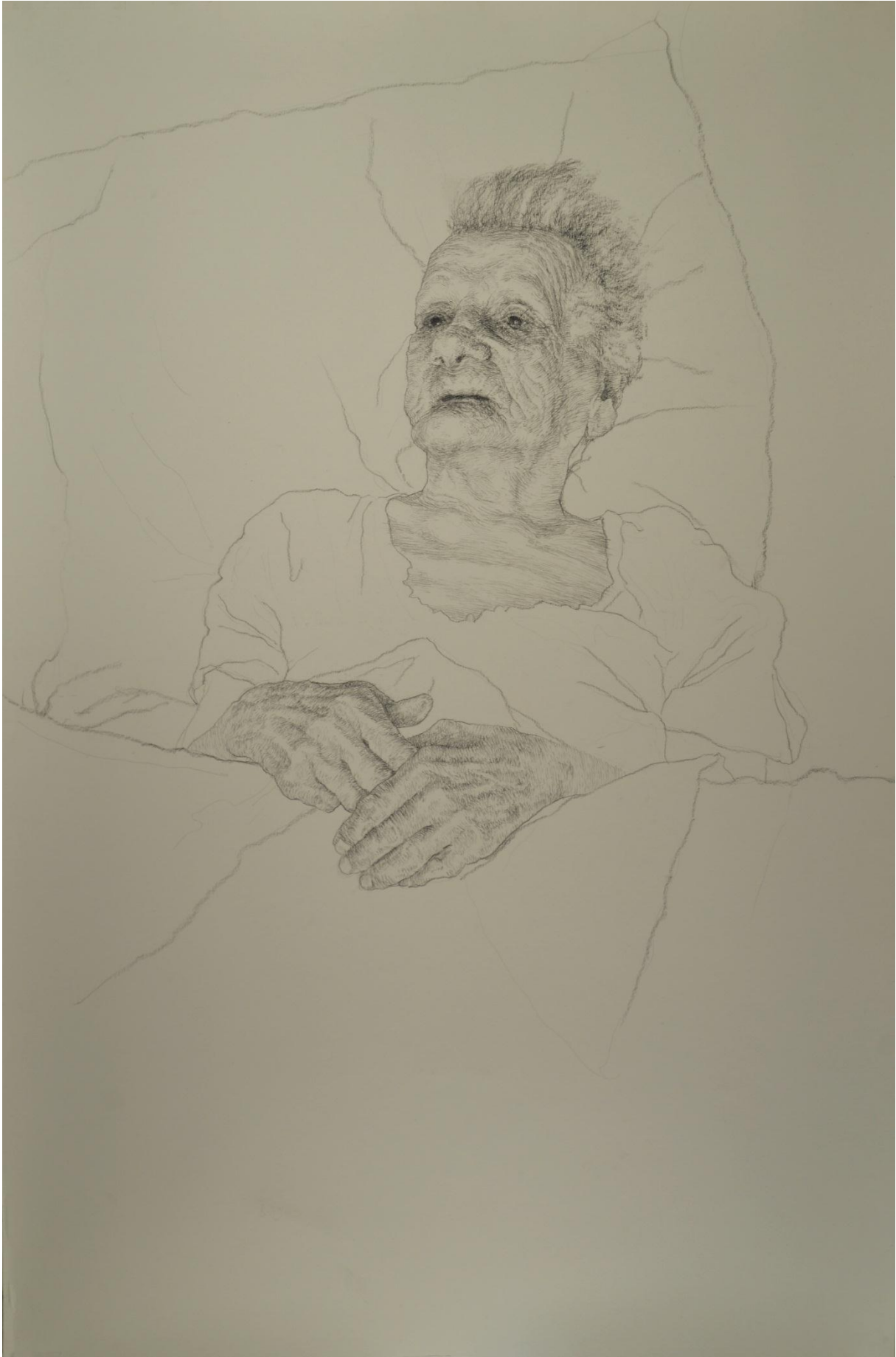
Kako prikazati tradicionalnu Dalmatinsku, Mediteransku obitelj? Majke kao crkvu koja okuplja i pruža utočište, a očeve kao zvonik; visoko uzdignuta kula (neki bi zlobno dodali - „erekcija“) oslonjena na svoju družicu koja ju istočasno slavi i zasjenjuje.

Ova ideja, kao uostalom i većina ostalih, nastala je kao zapis u bilježnici. Problem na koji sam naišao u realizaciji crteža bio je sljedeći: kada se napiše ili izgovori „njegova majka bila je crkva...“, u toj rečenici crkva predstavlja opći pojam i ne vezuje je uz jednu određenu crkvu. U estetskom smislu to mi je predstavljalo problem. Ako bih nacrtao, na primjer crkvu Sv. Donata u Zadru, ona sa sobom povlači nekoliko problema: vezuje priču uz jedno određeno mjesto i prišiva joj svo značenje, povijest i simboliku te građevine. Od rješenja da napravim univerzalnu crkvu i zvonik odustao sam iz praktičnih razloga poput, kako izgleda „univerzalna“ crkva? Stoljeća najrazličitijih stilova i pravaca u crkvenoj arhitekturi dokazali su mi da tako nešto ne postoji. Sve da sam i osmislio i nacrtao svoje rješenje crkve, opet bih se susreo s istim problemom sa početka, a to je da se opet vezuje uz tu crkvu. Rješenje za koje sam se odlučio bilo je sljedeće: shvatio sam da ništa nije univerzalnije od intimne priče; za modele sam uzeo djeda i baku, a u njihove ruke smjestio crkvu, odnosno zvonik iz njihovog rodnog kraja. Njegov Rapski kampanel oslanja se na crkvicu sv Nikole u Božavi, njezinom rodnom mjestu.

Druga stvar o kojoj sam vodio računa bila je ta da je ovo tipično mediteranska priča koja se odnosi na neka prošla vremena i da to na neki način moram pojasniti u crtežu. Rješenje koje je vidljivo na crtežu bilo je odabir nošnje. Nisam htio uzeti ukrasne nošnje Raba odnosno Božave pa sam se dao u potragu za odjećom koja se uobičajno nosila početkom dvadesetog stoljeća. Portreti koje sam manje više uspješno izbjegavao na preostalim 12 crteža iz ove serije ovdje su bili neophodni. Htio sam da ovaj crtež podsjeća na fotografije iz tog vremena i ono što je još važnije, da svojim tijelima dodatno naglase crkvu - ženu u sjedećoj pozi, i zvonik - muškarca uspravno postavljenog, rukom oslonjenog na nju.

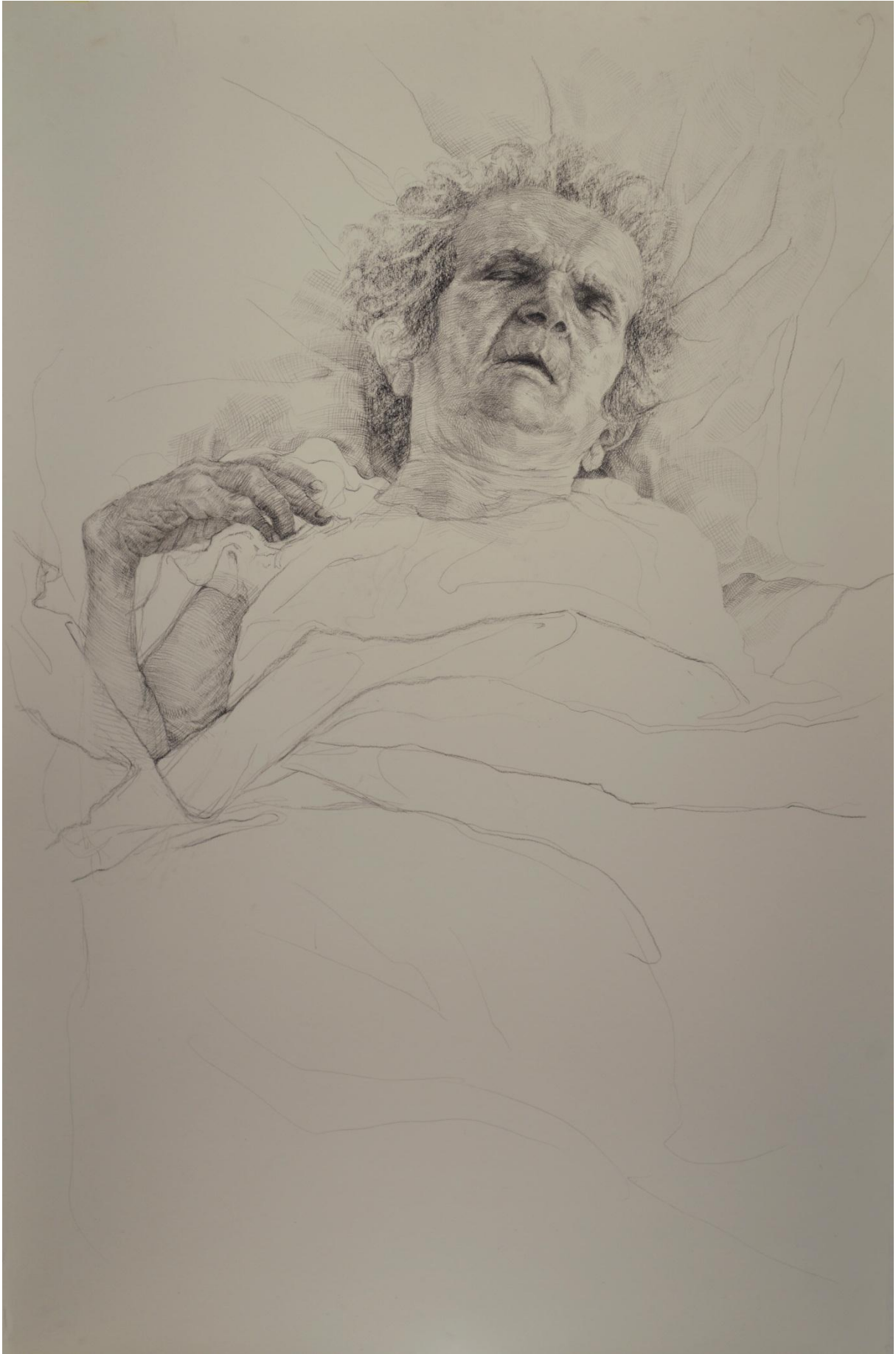

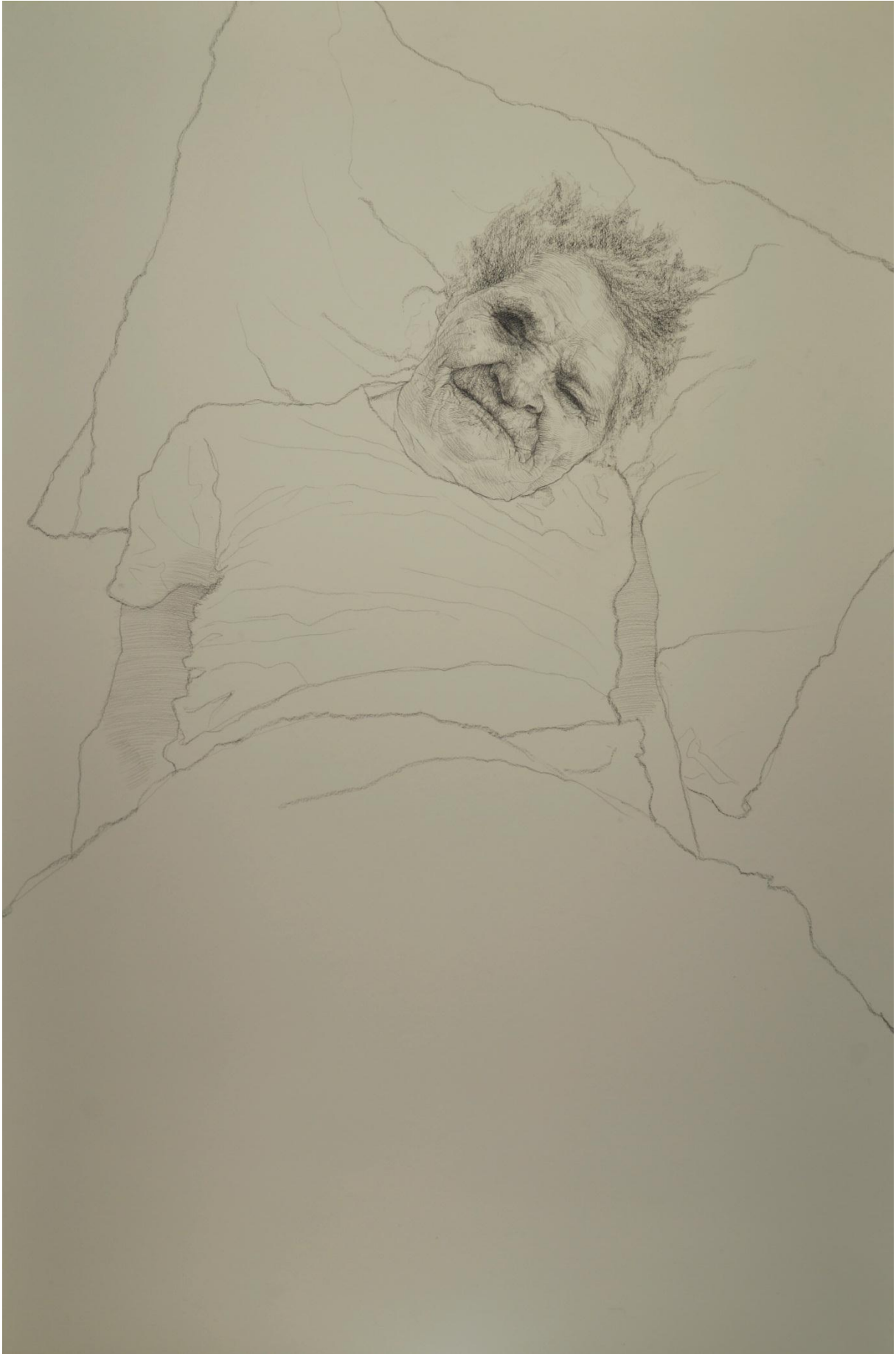
4.14. Portreti (100 x 70 cm)

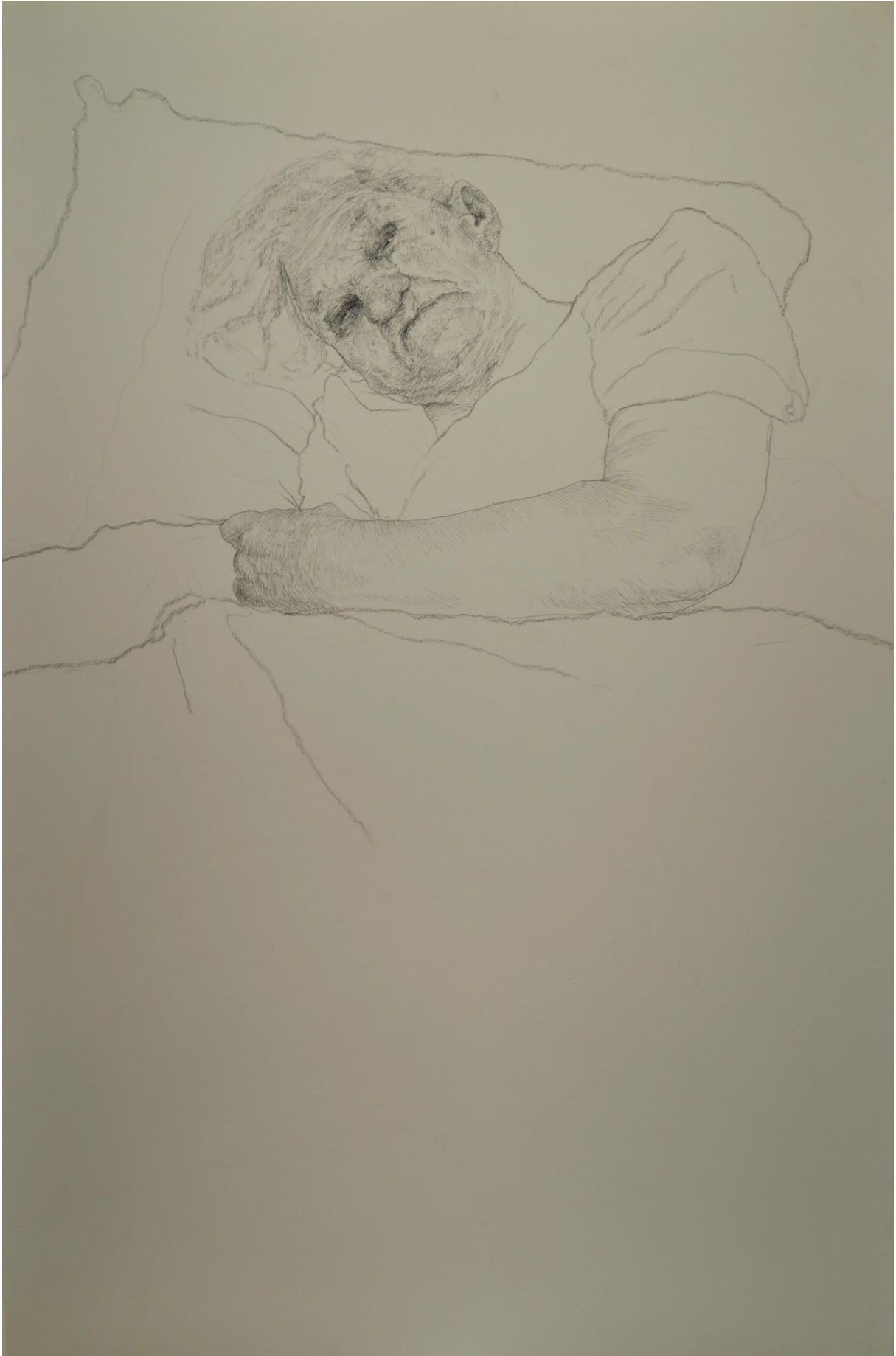

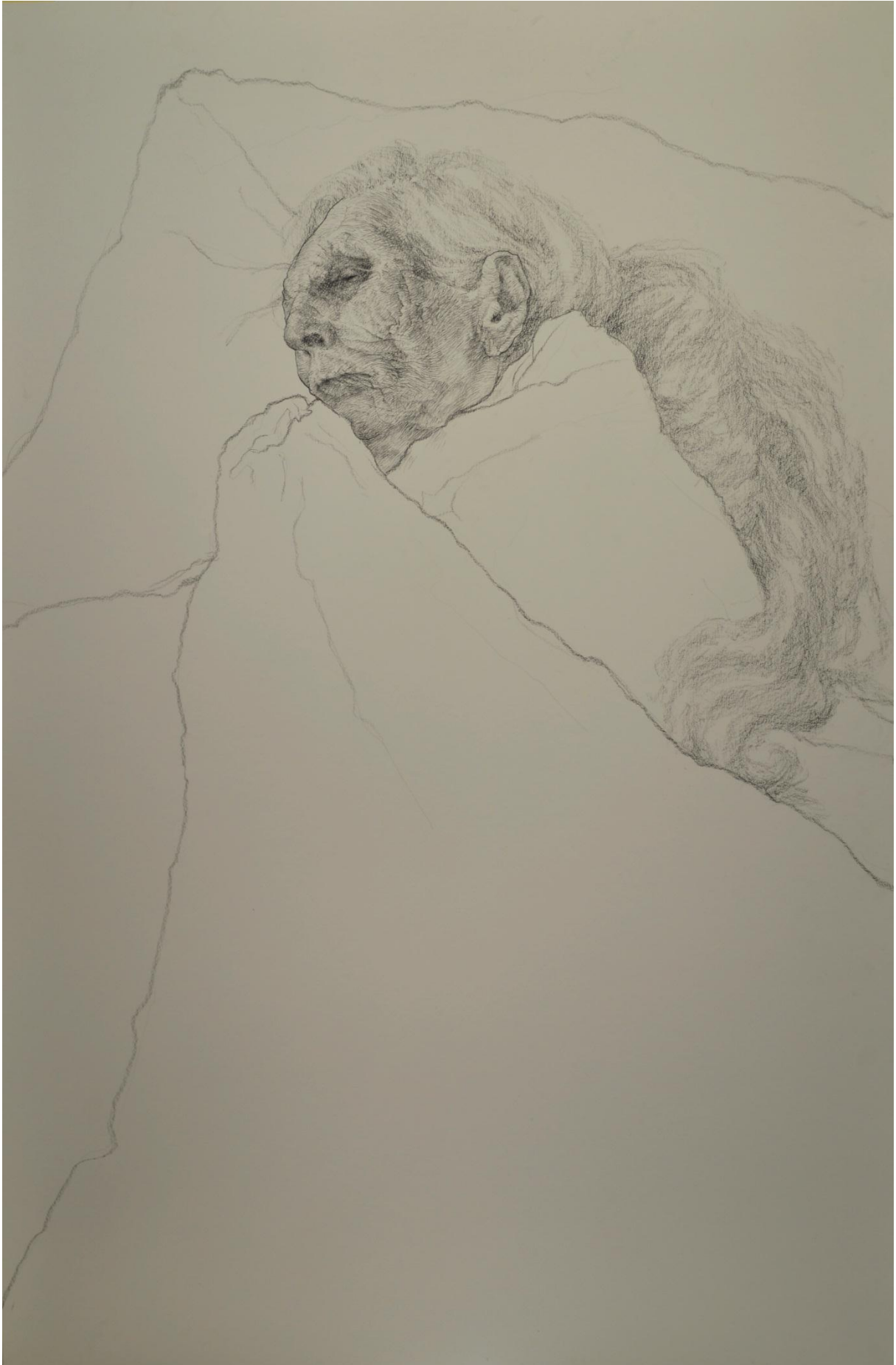

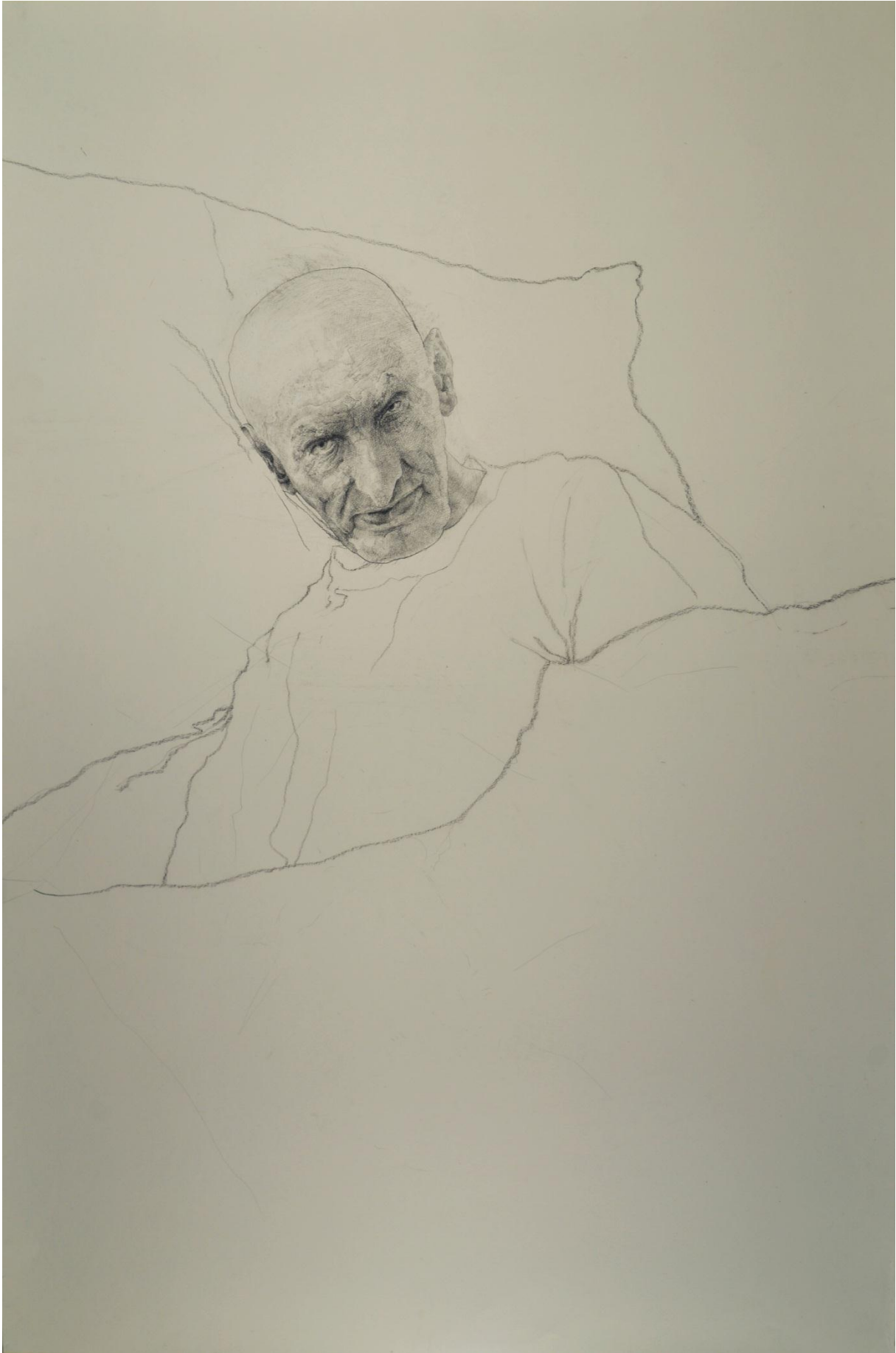

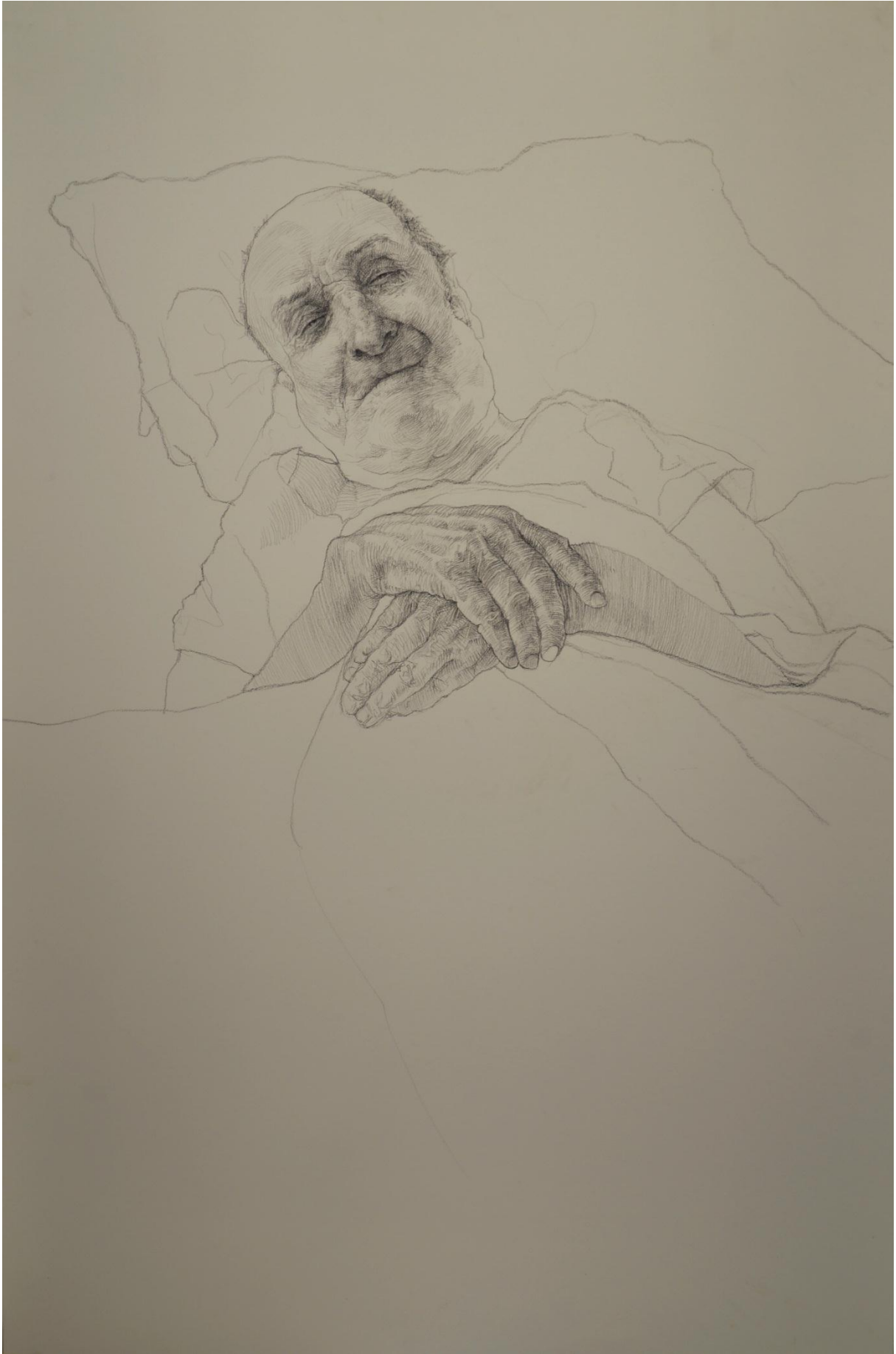

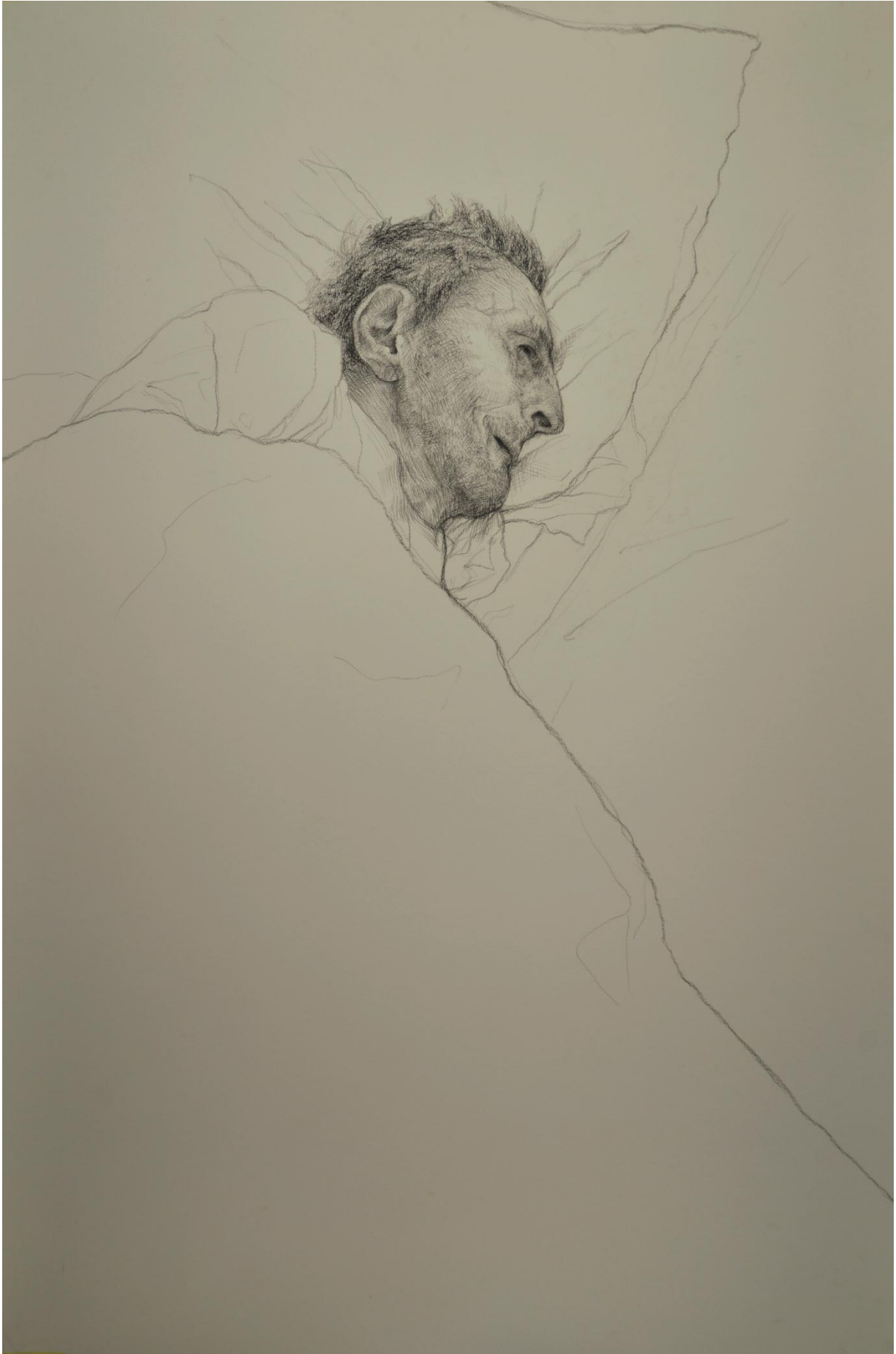

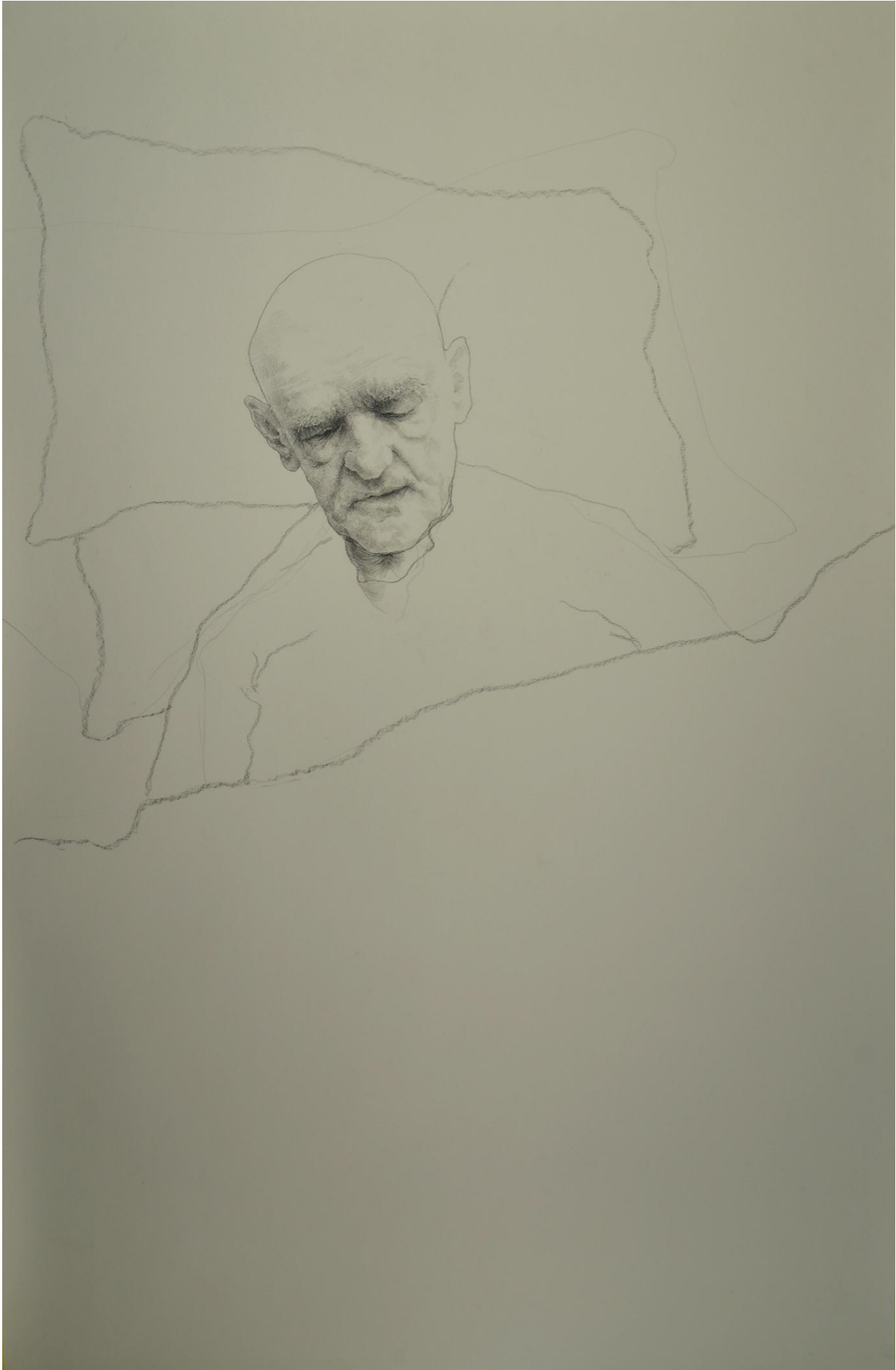

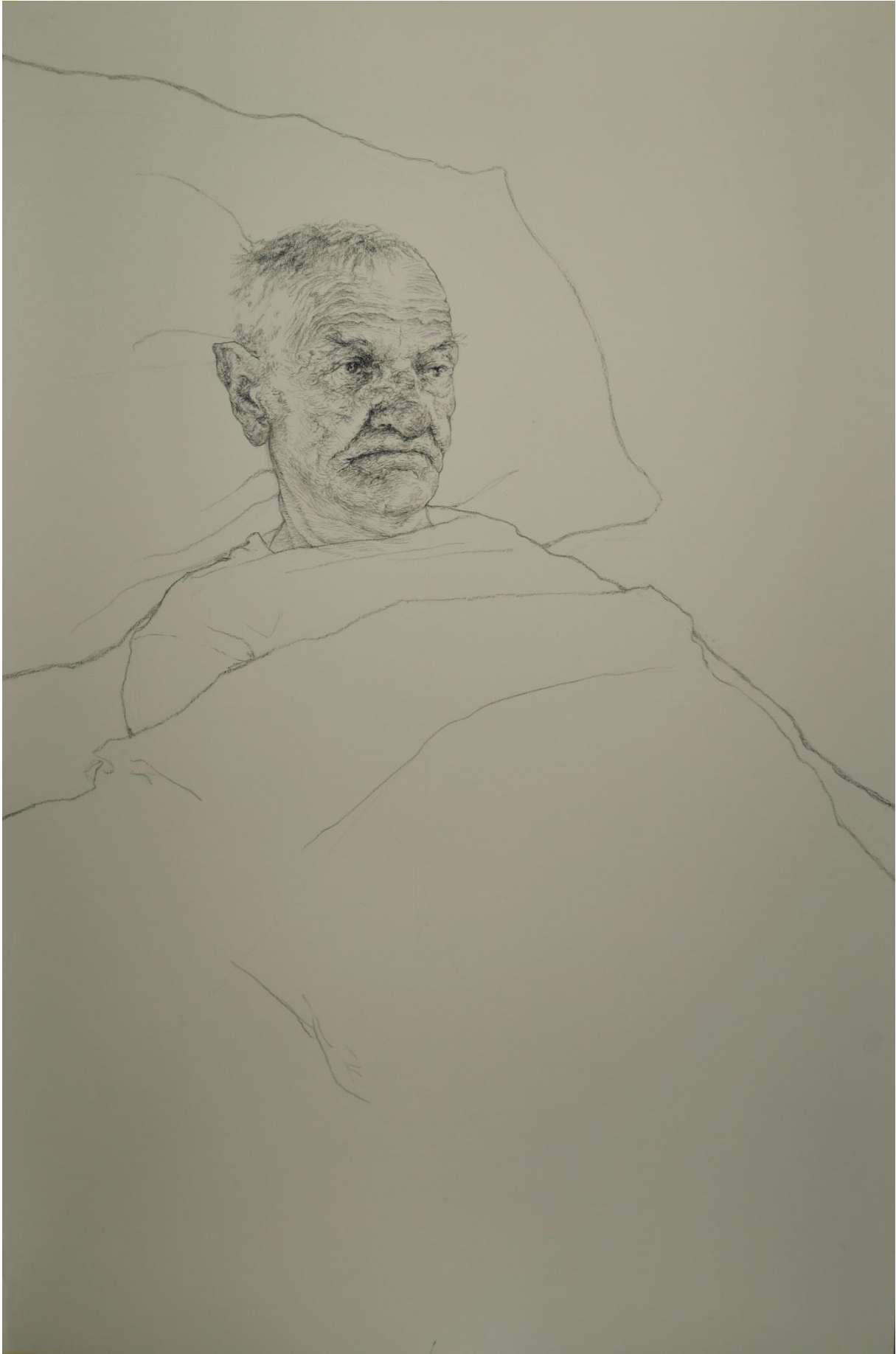

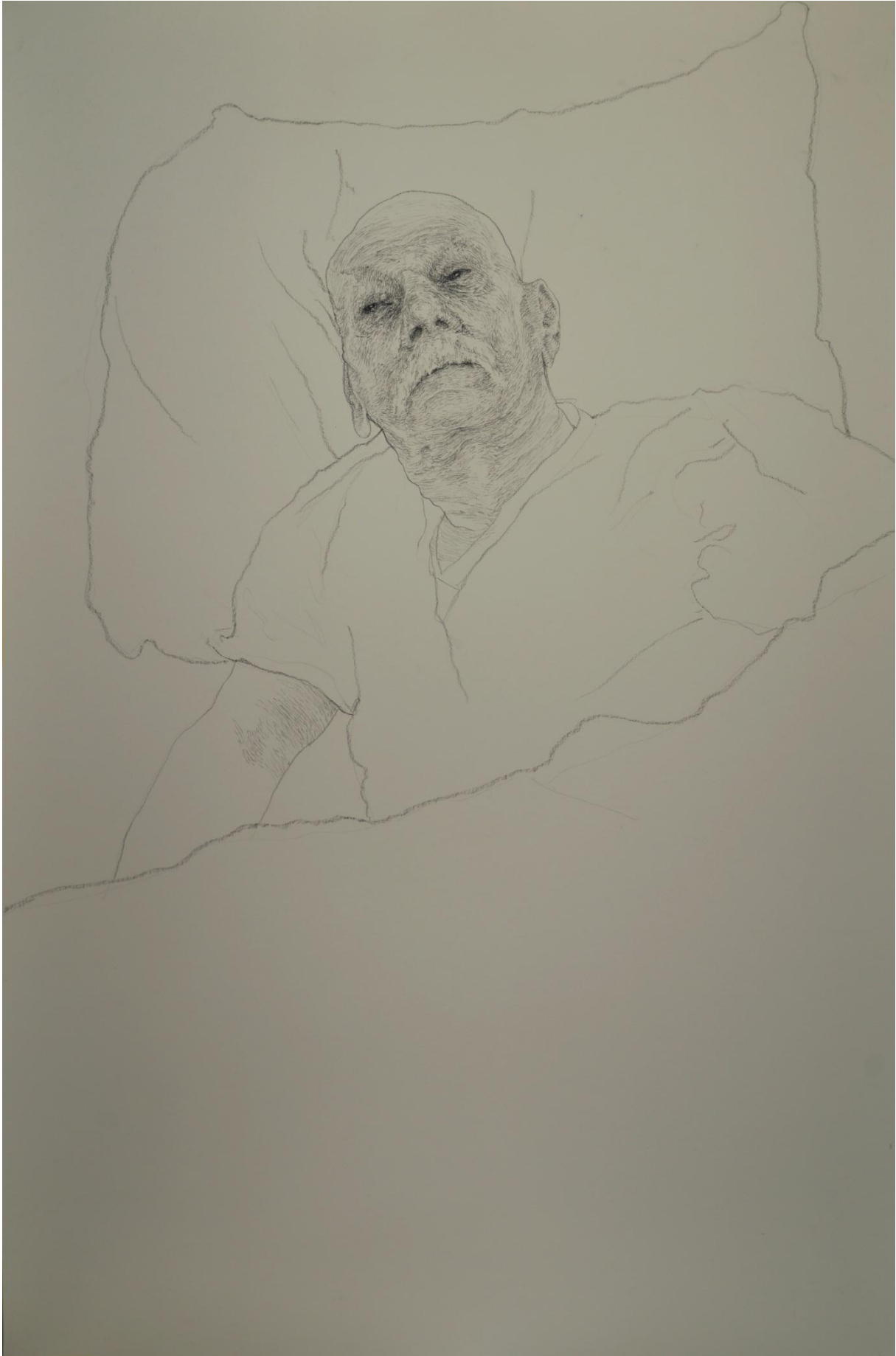

5. Zaključak

U ovom diplomskom radu pokušao sam primijeniti sva znanja i iskustvo stečeno za vrijeme studiranja na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Specifičan program Akademije dozvolio mi je da uz upoznavanje sa novim, uzbudljivim tehnikama i širenjem spoznaje o svijetu likovne umjetnosti imam dovoljno vremena i za neke druge strasti, film i književnost. Ovaj diplomski rad rezultat je tog trojstva i začetak mog daljnjeg putovanja.

6. Popis literature

Granice umetnosti, Andre Gide, Kultura, Beograd, 1967.

Idiot, Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Mozaik knjiga, Zagreb, 2009.

Sabrana dela, Lotreamon, Nolit, Beograd, 1964

Mediterranski Brevijar, Predrag Matvejević, VBZ, Zagreb, 2007.